

Е. В. Щепанський*

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОБҐРУНТУВАННЯ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН ТА ТЕРИТОРІЙ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Проблема трансформації планово-директивної економічної системи у відкриту ринкову поставила перед Україною та іншими державами з перехідною економікою питання швидкої зміни застарілої господарської структури, реструктуризації економіки, освоєння ринкових принципів діяльності, надбання передового технологічного та організаційного досвіду, прискореної інтеграції до світової економіки. Успішне вирішення цих задач вимагає широкого використання форм зовнішньоекономічної діяльності: спільного підприємництва, вільних економічних зон, територій пріоритетного розвитку, іноземного інвестування. Процес переходу України до нової якості економіки і, зокрема, розширення прав господарських суб'єктів і регіонів у здійсненні власної економічної політики відкрили можливості для експерименту і залучення організаційних утворень, підходів і форм, що використовуються у світовій економіці. Такими формами стимулювання економічних перетворень на регіональному рівні є створення особливих територіально-господарських утворень, що мають назву спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку.

Дослідженню спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку присвячені роботи В. І. Мацоли, О. І. Мілашовської, В. П. Руденка, Л. П. Смородинської, В. К. Євдокименка, В. І. Пили, Д. М. Стеценка, О. С. Чмир. В роботах вітчизняних вчених вивчено особливості, закономірності, досвід створення і функціонування спеціальних економічних зон, орієнтованих на туристичну діяльність. Але поряд з тим, вимагають свого дослідження і вирішення деякі методологічні та методичні питання аналізу передумов, можливості і доцільності створення та функціонування спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку туристично-рекреаційного спрямування, проведення оцінки ефективності їх діяльності на території України. Власне це і визначає актуальність та практичну цінність наукової статті.

З огляду на зазначене в науковій статті поставлено такі завдання: вдосконалення понятійного апарату дослідження, уточнення основних характерних ознак СЕЗ і ТПР, визначення сутності терміна «територія пріоритетного розвитку туристично-рекреаційного спрямування», розробка практичних пропозицій щодо удосконалення методичних положень по обґрунтуванню створення та функціонування спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку туристично-рекреаційного спрямування.

Отже, постає питання, що саме являють собою СЕЗ і ТПР? Існує багатоваріантність підходів у визначенні СЕЗ. Так, ст. 1 Закону України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» визначає, що спеціальна (вільна) економічна зона являє собою частину території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України¹.

Є. Ф. Авдокушин вважає, що СЕЗ — це «частина національного економічного простору, де використовується особлива система пільг та стимулів, які не розповсюджуються на іншу територію країни»². Т. Данько та З. Окрут пропонують наступне визначення, згідно з яким «під СЕЗ розуміється суверенна територія держави (держав), де забезпечується виробництво і розподіл суспільного продукту для досягнення визначеної конкретної загальнонаціональної інтегрованої, корпоративної мети з використанням спеціальних механізмів регулювання суспільно-економічних відносин виробництва та розподілу, здатних до дифузного розширення та розповсюдження її кордонів»³.

© Щепанський Е. В., 2008

* докторант Хмельницького університету управління та права, кандидат економічних наук, доцент

¹ Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон: Закон України від 13.10.1992 р. // ВВР. — 1992. — № 50. — Ст. 676

² Чмир О. С. Спеціальні (вільні) економічні зони і території пріоритетного розвитку (науково-методичні аспекти). — К., 2001. — 272 с.

³ Данько Т. П., Окрут З. М. Свободные экономические зоны: Учебное пособие. — М.: Инфра-М, 1998. — 168 с.

До суттєвих ознак, що визначають СЕЗ відносяться:

- інтеграція у світове господарство, шляхом нарощування зовнішньоекономічного потенціалу та розширення торгово-економічних, науково-технічних та інших зв'язків;
- формування особливих економічних відносин виробництва і розподілу продукту, шляхом створення системи регіональних пільг і гарантій для діяльності підприємницьких, комерційних структур та інвесторів;
- стимулювання розвитку місцевих факторів виробництва і забезпечення зміни існуючих на момент створення зони продуктивних сил та економічних, науково-технічних, природно-туристичних та інших потенціалів;
- здатність до дифузного розширення та розповсюдження власних меж (кордонів) на інші, пов'язані з нею безпосередньо чи опосередковано господарські сфери, галузі, території;
- наявність чітко визначеного кордону.

Щодо визначення ТПР, то в законодавстві воно чітко не сформульоване, лише Законом України "Про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області" від 24 грудня 1998 р. № 356-XIV зазначено, що територія пріоритетного розвитку — це територія в межах міста, району, на якій склалися несприятливі соціально-економічні умови та на якій запроваджується спеціальний режим інвестиційної діяльності з метою створення нових робочих місць. Спеціальний режим інвестиційної діяльності — це режим, який передбачає введення податкових, митних та інших пільг, передбачених законодавством, для суб'єктів підприємницької діяльності, що реалізують інвестиційні проекти⁴.

Отже, ТПР можна охарактеризувати як спеціально визначену частину території держави, межі якої, найчастіше збігаються з межами існуючих адміністративно-територіальних утворень і на якій запроваджується особливий (пільговий) режим інвестиційної діяльності, спрямований на залучення інвестицій та забезпечення соціально-економічного розвитку регіону⁵.

Основними факторами створення ТПР є:

- депресивний характер господарства;
- нераціональна галузева структура господарства;
- високий рівень безробіття в регіоні створення;
- наявність високого рівня науково-технічного, природно-рекреаційного потенціалу;
- наявність негативних наслідків техногенних і природних катастроф в регіоні.

Таким чином, створення на території України СЕЗ і ТПР є завданням важливим і вкрай необхідним.

У зв'язку із активним розширення міжнародного співробітництва в сфері туризму та рекреації, а також тим, що відбуваються суттєві зміни в туристично-рекреаційній галузі, збільшується попит на туристичні послуги у всьому світі — все це в сукупності спричинило формування спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку туристично-рекреаційного типу.

СЕЗ туристично-рекреаційного типу можна визначити, як особливе територіально-господарське утворення, націлене на ефективне використання наявного природоресурсного потенціалу туризму та рекреації, для чого створюється особливий (пільговий) податковий, митний, валютно-фінансовий режим діяльності суб'єктів підприємства та порядок застосування і дії законодавства приймаючої країни.

Отже, пропонується наступне розуміння території пріоритетного розвитку туристично-рекреаційного спрямування — це спеціально визначена частина території держави, межі якої, найчастіше збігаються з межами адміністративно-територіальних утворень і на якій запроваджується особливий (пільговий) режим інвестиційної діяльності, орієнтований на залучення інвестицій, розвиток туризму, надання рекреаційних послуг та забезпечення соціально-економічного розвитку регіону.

Передумовою створення ТПР такого типу є багатий природно-рекреаційний та культурно-історичний потенціал, метою — активізація рекреаційно-туристичної діяльності.

⁴ Про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області: Закон України від 24.12.1998 р. // ВВР. — 1999. — № 7. — Ст. 50

⁵ Стеченко Д. М. Інноваційні форми регіонального розвитку. — К.: Вища школа, 2002. — 254 с.

Розглянувши існуючі особливі утворення туристично-рекреаційного спрямування на території України, у тому числі — СЕЗ “Курортнополіс Трускавець” (м. Трускавець, Львівська обл.), ТПР Закарпатської області та ТПР Автономної Республіки Крим, можна зробити наступні висновки. По-перше, основною метою створення є: залучення інвестицій у туристично-рекреаційну сферу та в галузі, що пов’язані із нею (сільське господарство, обробна промисловість тощо); збереження та ефективне використання туристичного і природно-рекреаційного потенціалу регіону; збереження існуючих та створення нових робочих місць; створення сучасної інформаційної, транспортної, ринкової інфраструктури. І по-друге, основними пріоритетними видами економічної діяльності є: лікувально-оздоровчі та санаторно-курортні послуги, готельне господарство, рекреаційний туризм, виробництво мінеральних вод тощо.

На сьогодні в Україні існує ряд перспективних проектів по створенню СЕЗ і ТПР туристично-рекреаційного спрямування. Зокрема, унікальний природно-ресурсний потенціал, наявна матеріально-технічна база оздоровлення та лікування, велика мережа курортних місць, доповнена необхідними засобами комунікації, незмінно високий попит на рекреаційні послуги зумовлюють потенційну вигідність функціонування СЕЗ і ТПР туристсько-рекреаційного спрямування в Одеській області.

Перспективним для втілення в життя є проєкт створення ТПР туристично-рекреаційного спрямування в Хмельницькій області. На користь даного твердження свідчать наступні факти: наявність унікальних за об’ємами і лікувальними властивостями Збручанських мінеральних вод, що знаходяться в південно-західній частині Хмельницької області; багатий історико-культурний потенціал регіону; наявність Національного природного парку “Подільські Товтри” та Національного історико-архітектурного заповідника “Кам’янець”; наявність матеріально-технічної бази для розвитку санаторно-курортної та лікувально-оздоровчої сфер тощо.

На сучасному етапі розвитку особливих територіальних утворень в Україні існує потреба у розробці єдиних методичних рекомендації щодо розробки техніко-економічного обґрунтування доцільності створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій пріоритетного розвитку туристично-рекреаційного спрямування. Дані методичні рекомендації повинні базуватися на:

— “Типових методичних рекомендаціях ...”, схвалених рішенням Міжвідомчої комісії з розгляду і підготовки документів щодо створення спеціальних (вільних) економічних зон (1994р.);

— Порядку проведення аналізу результатів функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2001 р., № 184⁶;

— Методичних основах проведення аналізу об’єктивних передумов розвитку туристично-рекреаційного комплексу (ТРК) та СТРЗ, розроблених авторським колективом науково-дослідного економічного інституту Міністерства економіки України (Науковий звіт “Стимулювання розвитку підприємництва шляхом створення спеціальних туристично-рекреаційних зон”/0197V001704).

При проєктуванні створення СЕЗ/ТПР туристично-рекреаційного спрямування, необхідно дотримуватися наступних позицій:

— по-перше, слід максимально повно застосовувати ринкові методи регулювання соціально-економічного розвитку для тих територій, де соціальні проблеми життєдіяльності населення можуть бути вирішені на основі ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу регіону;

— по-друге, необхідно забезпечити оптимальний баланс (співвідношення) власних і залучених ззовні фінансово-економічних ресурсів для досягнення визначених завдань регіонального розвитку;

— по-третє, слід орієнтуватися на ефективне використання місцевих ресурсів, одночасно запроваджуючи ресурсо- та енергозбереження.

На сучасному етапі реформування економічних відносин головними цілями створення ТПР є: подолання депресивного характеру господарств регіону; припинення спаду виробництва, його стабілізація та поступове зростання; створення міцних засад для підвищення якості життя населення; ефективне використання наявного в регіоні трудового потенціалу, через створення нових робочих місць, залучення у виробництво місцевих природних і матеріальних ресурсів; поліпшення екологічної ситуації тощо.

⁶ Про порядок проведення аналізу результатів функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2001 р., № 184 // Збірник поточного законодавства, нормативних актів, арбітражної та судової практики. — 2001. — № 11. — С. 8-12.

Враховуючи специфіку створення та функціонування особливих територіально-господарських утворень туристично-рекреаційного спрямування, обов'язковими для вирішення питання про їх формування є вивчення туристично-рекреаційного потенціалу, рівня промислового та інфраструктурного розвитку регіону розташування СЕЗ/ТПР, а також оцінка фінансово-інвестиційних показників та ресурсної забезпеченості проекту.

У процесі дослідження туристично-рекреаційного потенціалу регіону необхідно визначити потенціал ресурсів туризму та рекреації; охарактеризувати річковий фонд регіону, здійснити оцінку лікувальних мінеральних вод, природно-заповідного фонду та комплексу об'єктів історико-архітектурних пам'яток; вивчити матеріальну базу туризму і рекреації та показники її господарського використання.

Згадані вище "Методичні основи ..." передбачають проведення узагальненого аналізу туристично-рекреаційного потенціалу (табл. 1). Пропонується розширити дану групу, через включення мінералогічних, геологічних, геоморфологічних, фауністичних ресурсів та лікувальних грязей.

Таблиця 1.

Потенціал ресурсів туризму та рекреації

Найменування видів ресурсів	Рекреаційний та туристичний потенціал		
	у натуральному виразі	місткість, тис. чол. / доз	у вартісному виразі
Природнокліматичні у тому числі:			
— мінералогічні;			
— лікувальні грязі;			
— геологічні;			
— геоморфологічні;			
Ландшафтні			
Водні			
Фауністичні			
Рослинні			
Архітектурні			
Культурно-історичні			

Передбачається, що туристично-рекреаційний потенціал наявних видів ресурсів характеризується за такими показниками, як натуральний та вартісний вираз та місткість.

Вважаю за необхідне розширити аналітичний блок наступним чином. Оскільки велику рекреаційну цінність становлять водні ресурси, річковий фонд регіону необхідно оцінити відповідним чином (табл. 2).

Таблиця 2.

Річковий фонд регіону

	Всього річок		Малі річки				Середні річки		Великі річки	
	Кількість	Довжина, км	Кількість	Довжина, км	у т.ч. >10км		Кількість	Довжина, км	Кількість	Довжина, км
					Кількість	Довжина, км				
ТПР										
Всього по регіону										
в % до показни ка:										
— по регіону										
— по Україні										

Передбачається провести аналіз річкового фонду регіону за такими показниками, як кількість та довжина усіх наявних річок, процентне співвідношення даних показників по регіону, ТПР та по Україні в цілому.

Мінералогічні ресурси, що включають родовища мінеральних вод та грязей, оцінюються по видам, освоєності родовища, запасам, хімічному складу та лікувальним властивостям (табл. 3).

Таблиця 3.

Характеристика лікувальних мінеральних вод та грязей

Назва родовища та місце його знаходження	Хімічний склад, мінералізація води	Сумарний дебіт, м ³ /добу	Характеристика лікувальних властивостей	Рівень використання

До складу рекреаційного потенціалу також включаються об'єкти природно-заповідного фонду, які є надзвичайно цікавими для організаторів туризму. При їх характеристиці вказується рівень забезпеченості території об'єктами природно-заповідного фонду, назва, кількість/площа (табл. 4).

Таблиця 4.

Природно-заповідний фонд

Показники	Кількість об'єктів природно-заповідного фонду	Їх площа, га
Державні заповідні території		
Національні природні парки		
Заказники: — загальнодержавні — місцеві		
Пам'ятники природи: — загальнодержавні — місцеві		
Ботанічні сади		
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва: — загальнодержавні — місцеві		
Заповідні урочища (місцеві)		
Всього		

Особлива увага має приділятися вивченню історико-культурного потенціалу, його концентрації на території, розміщенню і доступності для ознайомлення, особливо з пам'ятками історії та культури. Також доцільно визначати перелік об'єктів, що підлягають реставрації та консервації (табл. 5).

Таблиця 5.

**Перелік об'єктів історико-архітектурних пам'яток,
що підлягають реставрації та консервації**

Найменування та місцезнаходження об'єктів	Назва робіт	Строки робіт

Для залучення у господарський обіг наявного в регіоні туристично-рекреаційного потенціалу створюється відповідна матеріально-технічна база, стан та рівень використання якої обов'язково має досліджуватись. Згадані вище методичні рекомендації та підходи передбачають узагальнений аналіз об'єктів туристично-рекреаційного комплексу (табл. 6).

Таблиця 6.

Заклади туризму і рекреації в регіоні створення ТПР

Типи закладів	Кількість, одиниць	Ємність, місць	Питома вага по типах, %
Заклади рекреації, в тому числі:			
Санаторії			
Санаторії-профілакторії			
Будинки відпочинку			
Бази відпочинку			
Дитячі оздоровчі табори			
Туристичні заклади, в тому числі:			
Туристичні бази			
Спортивно-оздоровчі бази			
Туристичні готелі			
Готелі			
Всього закладів			

Крім того вивчається питання організації туристичної діяльності і управління конкретними підприємствами. За формами власності туристичною справою можуть займатися державні організації, акціонерні, холдингові компанії, кооперативні, приватні та інші. Особливості форм власності певним чином впливають на характер та перспективи інвестування у ТРК, гнучкість реагування на коливання попиту та пропозицій, якість послуг тощо, що обов'язково враховується в аналізі.

Але цих відомостей для комплексної оцінки ТРК регіону недостатньо. Вирішальне значення мають практично діючі на момент проведення аналізу оздоровчі заклади, заклади відпочинку та туризму. Відповідність профілю їх діяльності природнокліматичним і рекреаційним особливостям потенціалу території. Для цього проводиться облік діючих установ (табл. 7-8).

Таблиця 7.

Санаторії в регіоні створення ТПР

Назва закладу	Місце розташування	Кому належить	Власність	Профіль	Період функціонування	Кількість місць	
						діючих	можливих

Таблиця 8.

Санаторії-профілакторії, пансіонати, бази відпочинку та будинки відпочинку в регіоні створення СЕЗ/ТПР

Назва закладу	Місце розташування	Кому належить	Період функціонування	Кількість місць	
				діючих	можливих

Дані таблиць висвітлюють принципові питання функціонування закладів санаторного лікування та закладів відпочинку, зокрема їх профіль, цілорічний чи сезонний період діяльності, кількість місць, які в даний період використовуються і можливі до використання. Це дає змогу обґрунтовано прогнозувати потенційні можливості матеріальної бази або розширення потужностей закладів шляхом залучення інвестицій. Але для більш повної картини прогнозування, необхідно використання даних таблиці 9., де представлено динаміку росту (падіння) кількості місць та кількості відпочиваючих по роках.

Таблиця 9.

Санаторії та заклади відпочинку

Тип закладу	Назва закладу	Місце розташування	Кількість місць			Чисельність тих, що лікувались і відпочивали, чол.		
			1	...	n	1	...	n

Важливою частиною туристичної індустрії є готельне господарство, яке оцінюється за показниками загальної мережі готельних закладів регіону, періодичності їх використання протягом року, кількості місць тощо (табл. 10).

Таблиця 10.

Готельний фонд регіону

Назва закладу	Місце розташування	Кому належить	Кількість місць			
					в тому числі для іноземців	
			діючих	можливих	діючих	можливих

Обов'язково необхідно також опрацювати дані про туристично-рекреаційні заклади, які передбачається побудувати, реконструювати, реставрувати (табл. 11).

Таблиця 11.

**Перелік туристично-рекреаційних закладів,
які передбачається побудувати, реконструювати та реставрувати**

Найменування	Місцезнаходження закладу	Назва робіт	Кількість місць		Строки робіт
			до початку робіт	після закінчення робіт	

Типові методичні рекомендації 1994 р. та “Методичні основи ...” вимагають проведення доволі детального аналізу господарства регіону розташування особливого територіально-господарського утворення туристично-рекреаційного спрямування. Зокрема, промисловість як сукупність підприємств різних форм власності, характеризується переліком підгалузей та діючих об'єктів, наводяться розміри їх основних виробничих фондів, кількість зайнятого персоналу, обсяги продукції, що випускається, частка виробів, що використовується для задоволення потреб ТРК, туристів і рекреантів, її вартість (табл. 12).

Таблиця 12.

Структура промислового виробництва регіону

Галузь промисловості	Частка у сукупній вартості промислового виробництва			Вартість виробленої продукції		
	1	...	n	1	...	n

Суттєвий вплив на формування СЕЗ/ТПР туристично-рекреаційного спрямування здійснюють легка, харчова промисловість. Адже підприємства названих галузей здатні постачати підприємствам ТРК білизну, спортивне взуття, одяг, художні вироби та інше. Ефективно з комерційної точки зору здійснювати виробництво та реалізацію художніх сувенірів. Також важливою для функціонування СЕЗ/ТПР є харчова промисловість з профілюючими галузями: м'ясо-молочною, цукровою, плодоовочевою, хлібопекарною. Тому стан і перспективи розвитку цих галузей слід висвітлювати особливо ретельно.

Агропромисловий комплекс аналізується з позиції його можливостей задовольнити потреби населення у продовольстві, а переробних галузей — у відповідних видах сільськогосподарської сировини. З метою вирішення цих питань вивчаються статистичні дані виробництва найважливіших видів сільськогосподарської продукції та продукції харчової промисловості. На основі перспективних балансів виробництва і споживання цих видів продукції обґрунтовуються висновки і пропозиції щодо розвитку окремих галузей. Також отримані результати дозволяють зробити обґрунтовані висновки про покриття дефіциту шляхом створення додаткових потужностей по випуску певних видів продукції або залучення необхідних обсягів за рахунок міжобласних (регіональних) чи міждержавних поставок. Форми обліку та балансових розрахунків загальноприйняті у статистичній звітності (табл. 13).

Таблиця 13.

Виробництво основних продуктів АПК регіону

Основні види продукції АПК	Україна			СЕЗ/ТПР		
	1	...	n	1	...	n

Забезпечення населення України продовольчими, непродовольчими товарами і, зокрема, найбільш вживаними товарами легкої промисловості (табл. 14) свідчить безпосередньо про рівень розвитку відповідних галузей, задоволення потреб місцевого населення та можливість обслуговувати потреби ТРК.

Таблиця 14.

Динаміка обсягів виробництва товарів народного споживання на душу населення у регіоні

Основні товари народного споживання	Україна	СЕЗ/ТПР

Надзвичайно важливим для створення та функціонування ТПР є стан виробничої та соціальної інфраструктури. Вивчаються питання забезпечення комунальними послугами — водою, каналізацією, централізованим тепlopостачанням, природним газом, електроенергією, а також рівень медичного обслуговування, побутових послуг, громадського харчування, розвиток закладів культурного відпочинку і розваг. Також може аналізуватись рівень забезпечення населення житлом, розвиненість готельного господарства, наявність закладів освіти, культури, охорони здоров'я. Відносно наведеного переліку послуг даються показники фактичного забезпечення у порівнянні з нормативними даними.

Вихідною умовою нормального функціонування СЕЗ/ТПР є ринкова інфраструктура. Тому необхідно аналізувати кількість та основні показники діяльності (обсяги операцій у грошовому вимірі, рівень задоволення потреб клієнтів, можливості посилення роботи та інше) комерційних банків, інвестиційних фондів, інноваційних фондів, страхових компаній, аудиторських фірм, товарних та фондових бірж, брокерських контор, рекламних агентств, маркетингових організацій тощо (табл. 15).

Таблиця 15.

Ринкова інфраструктура регіону

Назва об'єктів ринкової інфраструктури	Показники діяльності	Одиниця виміру	Період		
			1	...	n

Але практичний досвід роботи з проектами в галузі туризму та рекреації призводить нас до висновку про необхідність деталізувати методикку вивчення економічного потенціалу регіону, — у т. ч. — рівня розвитку галузей народного господарства, які можуть обслуговувати об'єкти ТРК та життєдіяльність СЕЗ/ТПР.

Рівень розвитку промисловості в регіоні слід характеризувати наступними даними (табл. 16).

Таблиця 16.

Рівень розвитку промисловості в регіоні

Назва підприємства, підпорядкованість	Основні види продукції	Обсяги виробництва продукції		Чисельність зайнятих, чол.
		всього	в т.ч. для задоволення потреб ТРК	

Інвестиційно-будівельний комплекс в регіоні вивчається з точки зору можливостей освоєння капітальних вкладень за рахунок усіх джерел фінансування, потужності будівельної індустрії та будівельних організацій, перспектив їх розвитку.

Особлива увага повинна приділятися аналізу стану та перспектив розвитку виробничої інфраструктури, зокрема залізничному, автомобільному, авіаційному та річковому транспорту. Приймаються до уваги наявна кількість транспортних одиниць, обсяги перевезень, режим роботи кожного з транспортних підприємств та їх сукупності.

Відповідним чином вивчається стан галузі зв'язку: забезпечення території сучасними системами зв'язку, їх можливості, перспективи розвитку у найближчій та віддаленій перспективі.

Третій блок — ресурсний та фінансово-інвестиційний. Розробникам проектних документів необхідно з одного боку — оцінити ресурсні потреби СЕЗ/ТПР та джерела їх покриття, а з іншого — визначити основні показники ефективності/ результативності особливого територіально-господарського утворення.

Потреба у фінансових ресурсах розраховується відносно прямих (капіталовкладення, поточні витрати) та непрямих витрат (втрати від створення СЕЗ/ТПР).

Розрахунки потреби в трудових ресурсах передбачають встановлення необхідної загальної кількості зайнятих, кваліфікаційного і професійного складу.

Розрахунки кількості туристів та рекреантів передбачають встановлення ліміту фактичних місць для лікування та відпочинку, при цьому враховуються показники минулих періодів та аналогічні показники у аналогічних зонах тощо.

Прогнозні результати доцільно представити в таблиці такого виду (табл. 17).

Таблиця 17.

Прогнозні результати створення СЕЗ/ТПР

Назва проекту	Територія	Тривалість	Очікуване створення робочих місць, тис. чол.	Очікуване збільшення виробництва, млн. грн.	Сума інвестицій, млн. дол. США	Сума збільшення надходжень до бюджету, млн. грн.	Сума польг, млн. грн.

Обґрунтування результативності створення і функціонування СЕЗ/ТПР включає групи економічних, соціальних та інших показників.

Як і у звичайних проєктах, економічна ефективність створення та функціонування СЕЗ/ТПР передбачає проведення оцінки відносно розмірів майбутніх прибутків та збільшення сукупних надходжень до бюджетів всіх рівнів (табл. 18).

Таблиця 18.

Економічні результати діяльності суб'єктів СЕЗ/ТПР (млн. грн.)

Рік	Прибуток		Податок на прибуток	Інші податки та обов'язкові платежі	Орендні платежі та лізинг обладнання	Сукупні надходження податків та інших платежів
	валовий	оподаткований				
1						
...						
n						

Важливим моментом є зазначення переліку тих основних інвестиційних проєктів, які будуть реалізовані в період функціонування СЕЗ/ТПР (табл. 19).

Таблиця 19.

Перелік інвестиційних проєктів

№ п/п	Назва інвестиційного проєкту	Запланована кошторисна вартість, млн.дол. /млн.грн.	Кількість збережених / створених робочих місць, тис.чол.	Інвестор

Отже, в результаті дослідження має бути з високим ступенем достовірності визначено, чи відповідають соціально-економічні процеси, які прогнозуються, — меті, завданням, пріоритетам проєкту, та чи буде забезпечене вирішення ключових проблем регіону розташування СЕЗ/ТПР туристично-рекреаційного спрямування.

Таким чином, враховуючи те, що на сучасному етапі розвитку особливих територіальних утворень існує потреба у єдиних методичних рекомендаціях щодо розробки техніко-економічного обґрунтування доцільності створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій пріоритетного розвитку туристично-рекреаційного спрямування, нами запропоновано вдосконалені методичні рекомендації. Дані рекомендації включають наступні основні розділи: вивчення туристично-рекреаційного потенціалу регіону, визначення рівня промислового та інфраструктурного розвитку регіону розташування СЕЗ чи ТПР, а також оцінка фінансово-інвестиційних показників та ресурсної забезпеченості проєкту.

Стаття рекомендована до друку кафедрою державного управління та місцевого самоврядування Хмельницького університету управління та права (протокол № 3 від 21 листопада 2008 року)

